

Наталія Карпенко,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Олена Мірошниченко,

докторка психологічних наук,
професорка кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка

РОДИНА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Мова - соціальне явище, що існує незалежно від того чи іншого індивідуума. Мовлення - це дуже потужний та важливий фактор, а також і стимул розвитку дитини, що сприяє формуванню гармонійної та розвиненої особистості. Психічні функції та здібності, форми поведінки, комунікація через мовлення не надані дитині від народження - формування мови відбувається упродовж перших років під впливом цілеспрямованого виховання, навчання та умов середовища, в якому знаходиться дитина. Саме мовлення відіграє головну роль як в діяльності дитини, так і в пізнанні навколишнього світу.

Проблеми сімейного виховання дітей з порушеннями в розвитку мовлення відображено в наукових дослідженнях Ю. Рібцун, О. Скіотіс, В. Тарасун, М. Шеремет та ін. Провідні науковці вказують на роль найближчого оточення, тобто родини, в процесі реабілітації дітей з порушеннями мовлення і вважають організацію сімейного виховання таких дітей однією з умов створення сприятливого середовища розвитку [3, с. 185]. Вагомими передумовами підвищення ефективності роботи дослідники називають формування у батьків умотивованого ставлення до реабілітаційного процесу й активне включення в нього.

Проте серйозною проблемою є те, що у багатьох батьків відсутність реабілітаційної культури. Регулярні консультації для батьків щодо мовленнєвого та загального психофізичного розвитку дитини в процесі реабілітації дають змогу глибше висвітлити певні питання організації освітнього, компенсаторного та корекційно-розвивального процесу.

Розробками проблем створення та удосконалення системи психолого-педагогічного та, зокрема, логопедичного, супроводу сімей, що виховують дітей з вадами мовлення, займається зокрема В. Кисличенко, акцентуючи увагу на недостатності вивчення можливостей батьків у процесі корекції мовлення, несформованості вимог до участі родини у логокорекції, відсутність єдиної системи інформування батьків та попередження мовленнєвих розладів [1, с. 8-10].

В онтогенезі разом з розвитком мовлення відбувається фізичний та розумовий розвиток. Усі психічні процеси у дитини - сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення, цілеспрямована поведінка - постають за безпосередньої участі мовлення. Особливо це стосується дітей з особливими потребами в умовах сімейного виховання, на що звертає увагу Н. Сидоренко [5, с.133]. У процесі розвитку дитини формується одна з провідних базових характеристик особистості - мовленнєва компетенція, що містить уміння практичного застосування мовлення в конкретних ситуаціях спілкування з використанням задля цього як мовленнєвих, так і немовленнєвих (міміка, пантоміміка тощо) засобів виразності мовлення.

Дитина з добре розвиненим мовленням легко налагоджує контакт з оточенням, вступає в діалог, може зрозуміло висловлювати свої думки, бажання, ставити питання, домовлятися з однолітками про спільну діяльність, що значно збільшує ефективність комунікації. Порушення мовлення є причиною негативного внутрішнього стану дитини, це перешкоджає повноцінній ігровій діяльності та навчанню, що призводить до розвитку замкнутості, можливих ускладнень у формуванні пізнавальної та соціальної діяльності дитини.

Реабілітаційний процес у дітей із обмеженими мовленнєвими можливостями дуже складний та має певну структуру. Він включає в себе два основних етапи: діагностичний та лікувально-корекційний, які мають однаково важливе значення.

Для вирішення питань реабілітації дітей важливою складовою є активна участь та допомога родини, так як першим ступенем оволодіння рідною мовою як засобом і джерелом морального, естетичного, інтелектуального, емоційного розвитку беззаперечно є родина. Саме від неї як найважливішого інституту соціалізації, від її виховного потенціалу, рівня життєвої позиції, адаптивних можливостей,

стилів спілкування, налагодження взаємодії в сім'ї, майнового стану, повноти сім'ї залежить процес реабілітації - його успішність, подолання труднощів та перешкод.

Світовий досвід показує, що саме мультидисциплінарний підхід у наданні допомоги сім'ям, які виховують дітей з порушеннями мовлення, на ранніх етапах розвитку особистості дозволяє підвищити її потенційні можливості. Необхідно закликати батьків до співпраці у якості членів команди, щоб вони змогли зрозуміти проблеми дитини і за допомогою спеціалістів розвивати та навчати її. Важливим аспектом є пояснення і донесення до батьків необхідної інформації про психічне здоров'я, психологічні негаразди та їх наслідки для особистості, які можуть стосуватися їхніх дітей. О. Ласточкіна, О. Ляна, В. Литвиненко наголошують на тому, що необхідною складовою реабілітаційного процесу є спілкування батьків між собою, спільне відвідування занять, лекцій, обмін набутим досвідом, забезпечення підтримки рівних за своїм статусом людей [2].

Любляча сім'я завжди намагається впливати на формування дитячого мовлення, починаючи з ранніх років життя. Важливо, щоб із самого раннього віку дитина чула правильне, виразне мовлення, на основі якого буде розвиватися її власне. Ефективне виправлення мовленнєвих порушень можливе тільки в результаті спільної, скоординованої та активної роботи спеціалістів. Однак без розуміння, підтримки та співпраці з батьками реабілітаційна робота не має сенсу.

Неможливо недооцінити ролі родини у процесі реабілітації, адже саме від батьків фахівці отримують важливу інформацію, яка допомагає розробити індивідуальну програму розвитку дитини та сприяє найбільш успішній її реалізації. Від родини спеціалісти дізнаються про навички та здібності, які дитина демонструє вдома чи в незнайомому оточенні, про захоплення та улюблені заняття, а також те, що їй не до вподоби, допомагають передбачити реакції на різноманітні ситуації. Батьки надають зворотний зв'язок щодо засвоєння дитиною навичок, які були сформовані пі час реабілітації.

Важливо, щоб сім'я відчувала увагу й підтримку з боку педагогів, психолога, зацікавленість у розвитку дитини, готовність їм допомагати, не залишати батьків сам на сам з проблемами взаємодії з дитиною [4]. Важливо розуміти, що у батьків та команди спеціалістів є спільні завдання – зробити

все для того, щоб діти росли здоровими, активними та гармонійно розвиненими.

Отже, ефективність реабілітаційної роботи з подолання мовленнєвих порушень, гармонійний розвиток дитячої особистості багато в чому залежить від творчого співробітництва з батьками, від уміло налагоджених професійних та особистісних відносин, чіткого та свідомого розуміння поставлених освітніх і корекційно-розвивальних завдань, від єдності вимог до дитини. Тільки за умови активної та свідомої допомоги родини дітям з порушеннями мовлення якість реабілітаційного процесу буде повнішою, глибшою та успішнішою.

Потенціал родини у процесі реабілітації дитини з мовленнєвими порушеннями у найважливіший для розвитку особистості період має повноцінно використовуватися задля покращення результатів корекційної роботи. Особливого значення набуває проблема соціальної та психологічної адаптації не тільки дитини, а й родини, у якій вона виховується. Необхідною та важливою є підготовка батьків до труднощів у вихованні і комунікації з дітьми, які мають порушення мовлення.

Таким чином, вважаємо, що позитивний вплив ціннісної системи орієнтирів батьків на формування дитячої особистості є основою здорового емоційного клімату в сім'ї; коли почуття любові та довіри між батьками спрямовуються на дитину, це втілюється в її свідомості та супроводжується перспективними зрушеннями у її мовленнєвому розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушенням мовлення : автореферат дис. канд. пед. наук. Київ, 2011. 20 с.
2. Ласточкіна О., Ляна О., Литвиненко В. Сучасні напрями роботи з сім'єю, що виховує дитину з порушеннями мовлення. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2019. №3. С. 144-145.
3. Потапчук Т., Чупахіна С., Кирста Н., Кравець Н. Взаємодія фахівців ЗДО з сім'єю дитини з порушенням мовлення: теоретичні аспекти. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2020. № 1. С. 183-190.

4. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі : метод. посіб. Лисичанськ : ТОВ "ФОКСПРИНТ", 2021. 80 с.

5. Сидоренко Н. М. Особливості сімейного виховання дітей з порушенням мовлення. *Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Лисичанськ : ВП "Лисичанський педагогічний коледж Луганського університету імені Тараса Шевченка", 2016.